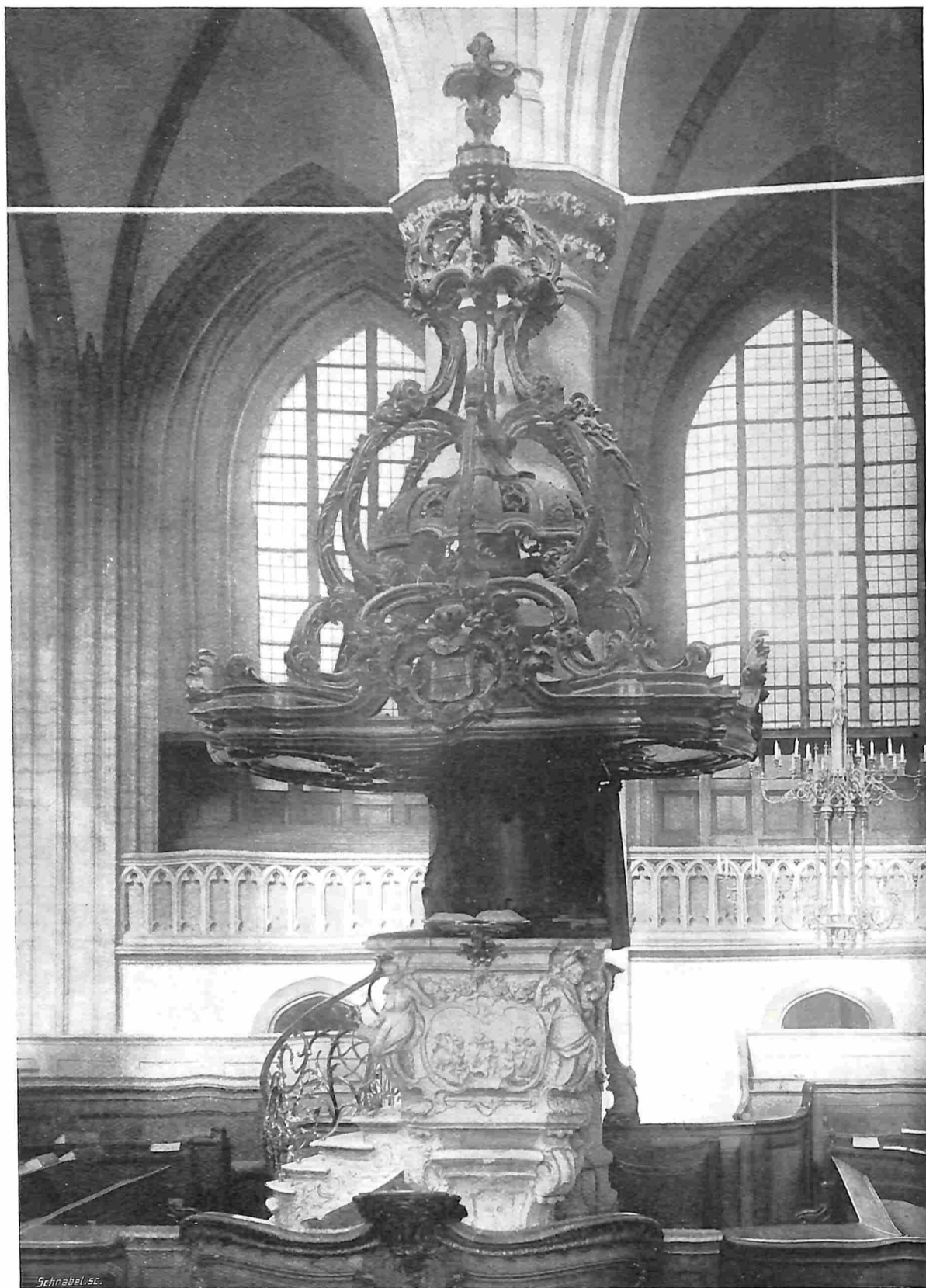

BUITEN

1^e JAARGANG N°. 27.

ZATERDAG 16 NOVEMBER 1907.

Schnabel.sc.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE PREEKSTOEL IN DE GROOTE KERK TE DORDRECHT.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

REDACTIE:

HENRI VAN BOOVEN, te HILVERSUM.

MEDEWERKERS.

ARCHITECTUUR, (*Gebouwen, woninginrichting, meubelen, verlichting, verwarming, enz.*) TUINARCHITECTUUR, PLAATS-BESCHRIJVING: W. BAX JR., H. VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, WOUTER COOL, H. J. DAMMERMAN JR., J. W. HANRATH, AUG. SASSEN, PROF. K. SLUYTERMAN, LEONARD A. SPRINGER, D. F. TERSTEEG, J. H. DE VEER, P. WESTBROEK. BLOEMEN- EN MOESTUIN; (*Serres, kassen, enz. vruchtboomen, sierheesters.*) J. G. BALLEGO, K. BERENDSEN, J. J. KRUYFF, A. SCHUTTEVAER, E. TH. WITTE. FOKKEN EN KWEEKEN: (*Paarden, runderen, wolven, honden, pluimvee en ander gevogelte, visschen, bijen*): F. BLAAUW, G. C. DUVAL VERWEY, J. KOOLMAN, CHR. H. J. RAAD, S. SPANJAARD LZN., JOH. PH. TUYT. FOTOGRAFIE: J. A. BAKHUIS, F. F. BRUYNING JR., WOUTER COOL, DR. A. J. M. GARJEANNE, G. A. M. GARJEANNE, MEVR. C. DE VRIES-BLOM. HYGIËNE, (*Tuinstdeden*) OPVOEDING EN ONDERWIJS: J. BRUINWOLD RIEDEL, G. H. DEMMINK, J. C. G. GRASÉ, G. OOSTERBAAN. LANDBOUW, LANDBOUW-ECONOMIE, HEIDEONTGINNING EN BOSCHCULTUUR: (*Cultuurplanten, woudfloora, veredeling van gewassen, enz.*) L. BROEKEMA, F. F. BRUYNING JR., V. R. Y. CROESEN, S. R. VON FRANCK, J. RINKES BORGER, J. Z. TEN RODENGATE MARISSEN, A. J. VAN SCHERM-BEEK, C. G. SPENGLER, DR. J. J. OTT DE VRIES. LEVENDE NATUUR EN LETTERKUNDIGE BIJDAGEN: LODE BAEKELMANS, MEJ. A. BIENFAIT, MEJ. C. BIENFAIT, M. J. BRUSSE, MEVR. A. BIJL-VAN SLOOTEN, BERN. CANTER, J. DAALDER DZN, HENRI M. DEKKING, P. FRANSSEN JZN., DR. A. J. M. GARJEANNE, G. DE GRAAF, E. HEIMANS, MEVR. HOFFMANN, J. HORA ADEMA, DR. EDW. B. KOSTER, JOH. DE MEESTER, HENRI MEIJER, J. REDDINGIUS, P. TEUNISSEN, F. DE SINCLAIR, DREVES, UITTERDIJK, I. H. DE VEER. METEOROLOGISCHE EN ASTRONOMISCHE MEDEDEELINGEN: DR. C. SCHOUTE, J. VAN DER BILT, PROF. DR. A. A. NIJLAND. SPORT: (*Cricket, golf, hockey, kaatsen, lawntennis, voetbal, ijskolf (bandy), enz.; paardensport; jacht en jachthonden; automobilisme, wielrijden, toerisme; roeien, zeilen, zwemmen, visschen, watertochtsjes; biljarten, schermen, vuistvechten, enz.; wedstrijden*) H. F. ADAMS, LUIT. H. BIJMAN, J. COUCKE, PROF. P. H. DAMSTÉ, A. W. H. W. H. R. VAN MANEN, W. WESTRA.

INHOUD:

In een kleinen tuin, door H. Witte	blz. 314
Lodewijk XII en zijn chef-bloemst., door E. Th. W.	315
Invoer van Zwitsersche fokgeiten, door P. W. Stoffels, geïllustreerd (wordt vervolgd)	315
Per motorboot, door W. C. van Meurs, geïllustreerd	blz. 313 en 316
Vogelvoeding, door Gnhof, geïllustreerd	blz. 320
De jacht van Kay de Slang, door Rudyard Kipling, vertaald door Mevrouw H. (vervolgd)	321
Een reusachtige pijpenbloem, door E. Th. W., geïllustreerd	322
	323

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve men vragen aan de Redactie te richten. Fraaie foto's zullen gaarne ter beoordeling ontvangen worden. Te adresseeren aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzuijme vooral niet duidelijk zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's. Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied worden uitgeschreven. De Uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene annonce, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff - AMSTERDAM -

IN EEN KLEINEN TUIN. *)

ZOU er wel iets zijn, waar wij meer prijs op stellen, dan indrukken, natuurlijk aangename, opwekkende indrukken? Van de ontwikkelings-periode af, waarmede bij het kind de vatbaarheid voor indrukken begint, streeft het er naar, welk streven later zoodanig met onze natuur als ineensmelt, dat bij alles wat wij doen in de eerste plaats indrukken ons doel zijn. Zoo is dan ook alles waarmede wij ons omgeven in ons huis en daarbuiten daarop gericht. We gaan wandelen, we gaan op reis, we amuseeren ons op verschillende wijzen: het ontvangen, zoo mogelijk in ons opnemen, van nieuwe, afwisselende, aangename indrukken is daarbij steeds ons doel. Dit thema zou voor een breede ontwikkeling vatbaar zijn, maar daar verder op ingaan, is evenmin mijne bedoeling als het er hier de plaats voor zou zijn. Ik stipte het ook maar even aan, wijl het ongezoekt aanleiding geeft om er aan te herinneren, dat een tuin, hij moge klein zijn of groot, geen andere bestemming heeft, dan steeds afwisselende indrukken te geven het geheele jaar door. Zeker, die indrukken leveren een groot onderling verschil op;

*) Zie bladz. 213.

die in den herfst zijn het tegenovergestelde van die in de lente en nog veel meer is dit het geval met de winter- en zomerindrukken: ze zijn dan ook lang niet allen even opwekkend; sommigen zelfs somber en triest, maar ze behooren bijeen, ze vullen elkander aan gelijk ze geleidelijk in elkaar overgaan, en dit is evenzeer het geval met een kleinen als met een grooten tuin.

Het is niet gewaagd te beweren dat niets steeds meer afwisselende, aangename en krachtiger op het gemoedsleven werkende indrukken kan geven dan een tuin, al is dat ook maar een tuin van bescheiden afmetingen, een kleine tuin.

Dat dit niet in dezelfde mate bij allen het geval is, spreekt van zelf; daarvoor zijn de temperamenten te zeer verschillend, maar invloed hebben ze op iedereen, en die invloed kan niet anders dan weldadig wezen, al schijnen sommigen daarvoor onverschillig.

Nu zullen er wel zijn, die overigens tegen deze bewering niets hebbende in te brengen, zeggen dat dit in beginsel waar mag wezen, maar dat die indrukken op den langen duur toch veel van hun scherpte verliezen, dat ze flauwer en zwakker, dat wij er niet geheel onvatbaar, maar toch veel minder vatbaar, sommigen misschien zoo goed als ongevoelig voor worden, ofschoon zij toch overigens er vatbaar genoeg voor zijn om ze in zich op te nemen.

Daar is het juist waar ik met deze inleiding heen wilde.

Ik zeide hierboven dat een tuin, en wij bepalen ons hier tot een kleinen tuin, zulke afwisselende indrukken kan geven: indrukken, die hun frischheid, hun scherpte en hun zegenrijken invloed op ons gemoedsleven behouden; het is er echter ver, zeer ver zelfs van af, dat dit altijd het geval zou zijn: ja, ze kunnen zelfs zóo flauw worden, dat ze hun effect, zelfs op den meest ontvankelijke, verliezen.

Dit is inzonderheid met kleine tuinen het geval; met grotere, met buitenplaatsen en parken uit den aard der zaak veel minder, wijl die meer afwisseling bieden, en afwisseling is daarbij absoluut noodig.

Daar er onder de lezers van dit blad, inzonderheid onder de buitenwonenden, zeker velen zullen zijn die over een kleinen tuin beschikken, die daaraan niet denken, en zich dientengevolge, tegen hunne bedoeling, veel genot ontzeggen, geloof ik dat het juist hier de plaats is om daarop de attentie te vestigen.

Wanneer men jaar in jaar uit hetzelfde zich ziet ontwikkelen, ziet groeien en bloeien, zal dit wel genot en voldoening blijven geven, maar de gewoonte zal niet missen ook hierop haar verzwakkenden invloed uit te oefenen; en men ziet het ten laatste niet meer met die bewondering, met dat opwekkend gevoel van aangename verrassing als in het begin. Dit kan niet anders, want de indruk ook van het allerschoonste verflauwt, wanneer men het dikwijls ziet, zoo zelfs dat men eindelijk onverschillig wordt voor datgene wat men met opgetogenheid bewonderde.

In een kleinen tuin is dit veelal zoo.

Beschikt men over een eenigszins uitgestrekt terrein, dan kan men, met wat overleg, daaraan jaarlijks een gewenschte afwisseling geven. Dat is geen heksenwerk, en men behoeft er ook geen tuinbouwkundige voor te zijn. Met wat smaak en gezond oordeel kan men, door het verplaatsen der bloemperken, telkens nieuwe effecten te weeg brengen, en zoo kan men, mits men zorgt dat er nu en dan wat nieuws bij komt, lang achtereen aan den gang blijven, tot eigen voldoening en op een andere bevredigende wijze.

Maar over zulk een grooten tuin hebben we het nu niet; we bepalen ons tot een kleine, d.w.z. van p.m. 1000 vierk. Meter, oppervlakte, iets meer of minder, maar toch niet veel minder. Ik herhaal dit ter voorkoming van begripsverwarring. Men kan dien geheel, of, zoo al niet geheel, dan toch zeker grootendeels overzien, zoodat men door verplaatsing van de weinige bloemperken daaraan wel eenige afwisseling kan geven, niet in die mate echter, dat die op het effect van het geheel zooveel invloed heeft, dat de totaalindruk er betekenend door gewijzigd wordt. Of men nu al een perk met *Geranium's*, *Begonia's*, met *Dahlia's* of *Canna's* van links naar rechts brengt, het van den voorgrond naar den achtergrond verplaatst, en dit een volgend jaar weer anders, daar raakt men spoedig mee ten einde; het gaat dan in een kringetje rond; het effect ondergaat geen verandering van genoeg betekenis om nieuwe indrukken te weeg te brengen.

En zelfs hieraan wordt dikwijls niet gedacht.

Een zeer behartigenswaard Latijnsch spreekwoord zegt: „*Varietas delectat*”, verscheidenheid boeit en trekt aan, maar, valt op de waarheid hiervan niets af te dingen, even waar is het omgekeerde. En als men van zijn tuin zooveel genot wil hebben als die geven kan, dan moet men het eerste bevorderen en het laatste zooveel mogelijk voorkomen.

Voor een kleinen tuin is dit een zaak van veel betekenis, en men kan dit alleen door er telkens en telkens weer nieuwe elementen in op te nemen, natuurlijk ten koste van anderen.

Voor zoover het houtgewassen betreft, is de toepassing hiervan niet altijd mogelijk. Boomen moet men, tenzij de verplaatsing van nog jonge boomen wenschelijk is, rustig laten staan, en met heesters is dit, als ze op goede afstanden geplant zijn, in den regel ook het geval; ofschoon dit laatste lang geen regel zonder uitzondering is, terwijl het verplanten van heesters, ook die reeds verscheidene jaren rustig doorgroeiden, geen bezwaar oplevert.

Het is bij de heesters dat ik nog even wil stilstaan, wijl, waar het dezen geldt, er aanvankelijk gewoonlijk ook te weinig op verscheidenheid wordt gelet.

Men weet hoe het bij het beplanten van een nieuw aangelegden

kleinen tuin veelal toe gaat. De keuze der boomen en heesters wordt overgelaten aan hem, die met dit werk belast is. Zeker zeer terecht. Maar in vele, haast zeide ik in de meeste gevallen, is dit een hovenier, die niet alleen van tuinarchitectuur geen flauw begrip heeft, maar wiens planten kennis zich bepaalt tot de meest algemeen in dergelijke tuinen geplante heesters, en die bovendien bij het planten meer let op een behoorlijke *vulling*, dan op oordeelkundige plaatsing, met het oog op het vooral latere effect van bladvormen of bloemen. Zij bestellen zooveel Seringen, Sneeuwballen, Goudenregens en nog enkele andere algemeen bekende heesters, als voor de beplanting noodig zijn, zonder zelfs te vermoeden, dat er voor dezelfde prijzen een zeer groot aantal andere heesters met sierlijk blad en die rijk en fraai bloeien in de kwekerijen beschikbaar zijn. Vandaar dan ook het vrij algemeene verschijnsel, dat men in een kleinen tuin herhaaldelijk dezelfde heesters ontmoet.

Leest men dan wel eens van andere zeer aanbevelenswaardige soorten, of ziet men die toevallig bij anderen, dan rijst wel de begeerte op die ook te bezitten, maar of men zijn tuin al drie- of viermaal omloopt, men kan er geen plaats voor vinden, zoodat men er dus maar van afziet en zich tevreden stelt met het: „men kan niet alles hebben in zulk een kleinen tuin.”

Wel neen, zeker niet, men kan daarin niet alles hebben wat men zou wenschen; maar men kan er veel meer hebben dan men bezit: er is ruimte genoeg, maar in plaats van daarmede te woekeren, is men er veel te roekeloos mede te werk gegaan.

Die vroegere fout is echter gemakkelijk te herstellen, door het overcomplete eenvoudige en zonder zich lang te bedenken op te ruimen, en daarna een boomkweekers-catalogus te raadplegen, om te zien wat men er het beste voor in de plaats kan planten.

Is men nu volslagen vreemd op dit gebied, dan zal men de moeilijkheid ondervinden van een goede keuze te doen, want het aantal aangeboden sierheesters is zóó groot, dat men gevaar loopt een verkeerde keus te doen, en dit aan den boomkweeker over te laten acht men (ten onrechte in de meeste gevallen) te gewaagd. Maar er zijn deskundigen genoeg, bij wie men niet te vergeefs om raad zal komen. Dit is volstrekt geen bezwaar.

Maar dat opruimen van het overcomplete! Dat is iets waartoe men moeilijk kan besluiten, inzonderheid wanneer dit goed groeiende exemplaren zijn. En toch zal men met wat gezond verstand gemakkelijk begrijpen dat men verstandig doet met zich deze kleine opoffering te getroosten: de voldoening, die men er later van zal hebben, weegt ruimschoots op tegen de betrekkelijk geringe kosten, die men zich voor het aankopen van eenige nieuwe heesters moet getroosten: terwijl men het des noods over twee, drie jaren kan verdeelen.

Men maakt zich van die onkosten allicht een overdreven voorstelling. De sier- en bloemheesters zijn (nieuwere en zeldzamen uitgezonderd) niet duur en de prijzen wisselen, al naar de soorten, tusschen 25 en 50 cents af, gemiddeld komen ze dus op veertig cents, en zoo heel veel kan men er in een kleinen tuin niet noodig hebben.

Wat men dan moet beginnen met die welke men wil opruimen?

Ja, dit hangt van bijomstandigheden af. Waarde hebben ze niet, tenzij voor iemand die ze juist kan gebruiken. Kan men er een ander plezier mee doen, dan geeft dat nog eenige voldoening. Anders... opruimen.

Uit het bovenstaande met betrekking tot de heesters zal men allicht begrijpen waar ik heen wil met al het andere.

Zoo heeft men b.v. hier en daar een zeker aantal overblijvende of vaste-planten staan. Ook daarin moet nu en dan opruiming gehouden worden. Ik neem aan dat ze allen fraai bloeien, maar de ééne staat hierin toch ver bij de andere achter. Daar nu het getal zeer fraaie vaste-planten, die in den handel worden aangeboden, zeer groot is, doet men wel enkelen van de minsten op te ruimen en door anderen, die men nog niet bezat, te vervangen, daar men anders gevaar loopt bij het koopen van nieuwigheden alles te dicht bijeen te planten, en ze soms te plaatsen op plekjes waar ze onmogelijk tot haar recht kunnen komen. Op deze manier bevordert men een aangename verscheidenheid en tast men niet in den blinde. Ook die vaste-planten zijn goedkoop, veel goed-kooper nog dan heesters, en de hiervoor nu en dan gevorderde uitgaaf is van geen beteekenis.

Natuurlijk ga ik hierbij uit van de veronderstelling, dat men ieder jaar gaarne enkele guldens voor zijn tuin overheeft.

Met de bloemperken, en hiermede vooral, is het precies hetzelfde. In den regel houdt men wat men heeft en is men daarmee tevreden. Men is dan in dit opzicht veel te conservatief, om zich de vraag te stellen of men niet veel meer genot van zijn kleinen tuin zou kunnen hebben, door daaraan jaarlijks meer afwisseling te geven. Men heeft *Dahlia's*, *Geranium's*, *Begonia's*, *Canna's* genoeg voor zijn weinige perken. Waartoe dan nog anderen te koopen? Men zou die niet kunnen plaatsen, tenzij men 't geen men heeft liet varen. En daar moet het, zal 't goed zijn, toch heen. Zelfs voor Rozen, die men natuurlijk behoudt, want een tuin zonder Rozen is een onmogelijkheid, is nu en dan een schifting of wisseling van enkele soorten gewenscht.

Met voorjaarsbloemen, in welker keus men echter meer beperkt is, gaat het al even zoo. Zeker, Vergeetmij nietjes en Violtjes zijn zeer mooi en zelfs bijna onmisbaar, maar men behoeft en moet er ook niet, gelijk vaak het geval is, ieder jaar mee terug komen; dan worden ze vervelend.

Afwisseling en nog eens afwisseling; het ééne jaar dit, het andere wat anders. Past men dezen regel op doelmatige wijze en zonder daarbij in noodelooze en te kostbare overdrijving te vervallen, toe, dan is ook een kleine tuin groot genoeg om bij afwisseling aan zeer veel planten herbergzaamheid te verleen. Men leert er veel meer kennen, krijgt een beter gezicht op het voortbrengen van verschillende effecten en men ontvangt telkens nieuwere indrukken, waar het per slot van rekening toch om te doen is.

H. WITTE.

LODEWIJK XIV EN ZIJN CHEF-BLOEMIST.

VAN algemeene bekendheid is het, dat le Roi-Soleil een groot liefhebber was van bloemen en planten. Hij toch was het, die door den beroemden Le Notre de parken van Versailles liet aanleggen, die nu nog zeer terecht de algemeene bewondering opwekken. Als Chef-bloemist had hij dan ook een der bekendste tuinbouwkundigen van zijn tijd, die bij hem hoog in aanzien stond.

Toen Lodewijk eens in tegenwoordigheid van enkele leden zijner hofhouding de bekwaamheden van zijn bloemist roemde, merkte een hunner op, dat hij hem toch wel een kool zou kunnen stoven, iets, wat de Koning niet wilde gelooven, waarop de hoveling zijn plan ontvouwde. Den volgenden dag werd de bloemist aan het hof ontboden en het bewuste lid der hofhouding deelde hem mede, dat hij wat zaad ontvangen had van een prachtige tropische plant, die echter zeer moeilijk te kweken zou zijn. Hij vroeg of er kans op zou wezen dit te Versailles te doen. Tegelijkertijd overhandigde hij hem een pakje met — gedroogde haringkuit. De bloemist bekeek het z.g.n. zaad nauwkeurig en meende, dat hij wel kans zou zien de plant te kweken, doch de vrager moest een week of zes geduld hebben.

Toen de zes weken verlopen waren, was het geheele hof zeer benieuwd naar het figuur, dat de bloemist wel maken zou. Er werd hem gevraagd, of de zaden reeds opgekomen waren, en hij zeide de jonge plantjes over een paar dagen te kunnen toonen. Toen die verstreken waren, noodigde hij den hoveling uit, naar het resultaat van diens zaad te komen zien. Natuurlijk ging de Koning ook mede, en niemand had meer schik dan hij. Het gezelschap werd in een soort plantenkastje gebracht, waar de bloemist zeer voorzichtig een zaadschotel voor den dag haalde, waarover een glasruit lag. Toen hij bemerkte, dat iedereen naar hem keek, nam hij voorzichtig de glasruit van den schotel en overhandigde hem den hoveling met een diepe buiging.

In den schotel stonden op rij en gelid een aantal — haringkoppen.

Lodewijk lachte hartelijk om het gezicht van zijn hoveling en schonk zijn bloemist nieuwe gunstbewijzen.

E. TH. W.

INVOER VAN ZWITSERSCHE FOKGEITEN.

ZOALS reeds vroeger in de couranten werd medegedeeld, bestaat het voornemen, de geitenfokkerij hier te lande te bevorderen door den invoer van zuiver gefokte dieren van de Zwitsersche rassen. Reeds voor eenige jaren werden enkele exemplaren direct uit Zwitserland ingevoerd, voor zoover bekend, met goede uitkomsten, doch door de hooge kosten, zoowel van aankoop als van transport, bleef dit aantal gering.

Nu is het bekend, dat in sommige streken van Duitschland reeds sedert geruimen tijd fokgeiten in grooten getale uit Zwitserland worden ingevoerd. Vooral in de provinciën Rheinhessen staat, volgens inlichtingen, ingewonnen door de Nederlandsche Directie van den Landbouw, de fokkerij van Zwitsersche geiten op hoogen trap en heeft men reeds talrijke geitenfokverenigingen en een stamboom voor zuiver gefokte Zwitsersche geiten opgericht. Hier biedt zich dus de gelegenheid om, tegen veel minder hooge prijzen dan in Zwitserland zelf, zuiver gefokte Zwitsersche geiten te betrekken, welke bovendien het voordeel hebben eenigermate geacclimatiseerd te zijn. In verband daarmede, zullen de heeren J. ZUURBIER te Beemster en R. VISSER te Berkhout zich in den loop der maand December van dit jaar naar Rheinhessen begeven, ten einde, bij genoegzame deelname, voor hen, die zich daarvoor opgeven, een aantal geiten aan te koopen.

Op verzoek van de Directie van den Landbouw heeft de Kamer van Landbouw voor het Groothertogdom Hesen zich bereid verklaard bij de komst van genoemde heeren op verschillende plaatsen een aantal uitmuntende fokdieren samen te brengen.

De prijs van eene geit zal de som van f 45 niet te boven gaan, transportkosten enz. inbegrepen.

Met het oog op het jaargetijde, acht men het gewenscht slechts drachtige geiten en jonge bokken aan te koopen.

Landbouwverenigingen of particuliere personen, welke fokgeiten wenschen in te voeren, kunnen zich wenden tot den heer J. ZUURBIER te Beemster (prov. Noordholland).

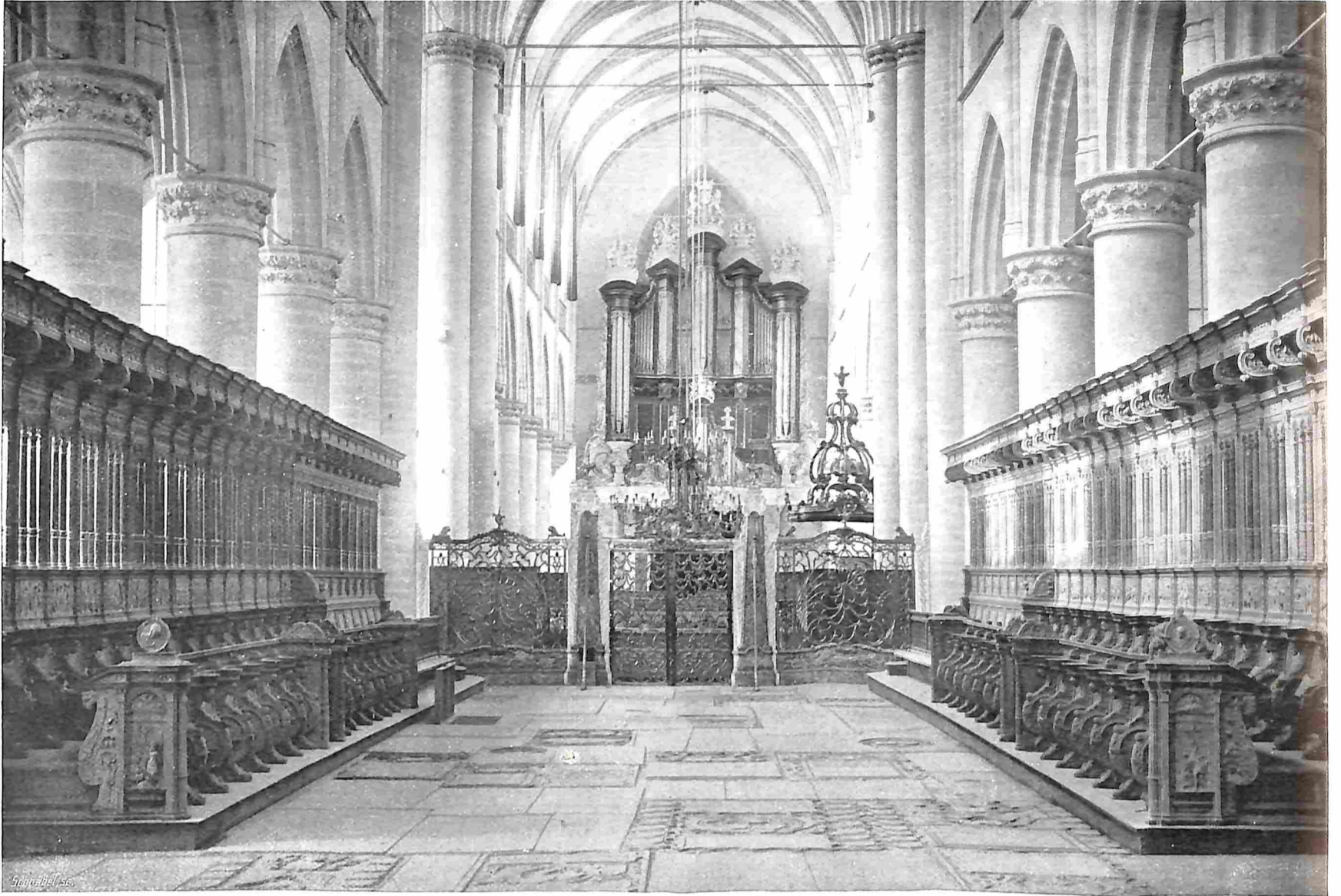

Foto Aug. F. W. Vogt.

INTERIEUR DER GROOTE KERK, GEZIEN VAN AF HET HOOGE KOOR.

DE GROOTE KERK TE DORDRECHT.

IS eenige kerk ter wereld een bezoek overwaard, dan is het zeker wel de Groote Kerk te Dordrecht, die eertijds den naam droeg van Onze-Lieve-Vrouwekerk. Geen vreemdeling, van welke nationaliteit dan ook, zal ooit verzuimen, dit grootsche gebouw te gaan bezichtigen, en de indruk dien allen meemen is zoo overweldigend, dat zij zich klein gevoelen zooals éénmaal de machtige Karel V deed.

Uren in den omtrek reeds trekt het groote sombere gebouw de aandacht met zijne vele uitstekende muren, de hooge boogramen en den stompen toren. Het inwendige is in volmaakte overeenstemming met het uitwendige. Tot stillen eerbied voelt men zich gedwongen, zoodra men het gebouw door een der ingangen binnentreedt. Alles wat ons oog ontmoet is somber, maar schoon; het geluid der voetstappen klinkt huiveringwekkend door de ruimte en het minste geritsel is duidelijk hoorbaar.

De ruime gewelven, die rijk beschilderd zijn, worden gedragen door 56 Byzantijnsche zuilen van arduinsteen. Het groote koor is door een prachtig koperen hek op marmeren voetstuk gescheiden van het overige gedeelte der kerk en is vooral bezienswaardig door de koorbanken (kanunnikenbanken), die overvloedig versierd zijn met snijwerk van de hand van den beroemden beeldhouwer Jan Terwen. Dit snijwerk stelt voornamelijk belangrijke feiten voor uit de Bijbelsche en Romeinsche geschiedenis en werd vervaardigd in 1538 en 1539. De beeldenstorm heeft ook deze kerk en vooral deze koorbanken niet gespaard, waarover later.

En niet alleen is dit koor belangrijk om zijn beeldhouwwerk, maar ook om de historische herinneringen, die er aan verbonden zijn. Bijna alle graven en gravinnen van Holland hebben er hunne godsdienstplichten waargenomen, Karel V en Philips II woonden er de hoogmis bij, de graaf van Egmond, Alva, Keizer Ferdinand, Kardinaal Granvelle en nog honderden voor en na hen hebben er de knie gebogen, Spaansche en Utrechtsche bisschoppen hebben er de mis gelezen, Petrus Dathenus heeft er gepreekt, de uitvaart van Karel en Maria van Bourgondië is er plechtig gevierd, Prins Willem I legde er zijne calvinistische belijdenis af, zijn huwelijk met Charlotte van Bourbon werd er ingezegend, zijne beide dochters Charlotte Brabantine en Leonora Juliana werden er gedoopt, de eerste predikatie voor de Hervormden werd er gehouden 23 November 1572, de Synode van 1618 en '19 werd er geopend en gesloten. Maar ook vaak was dit koor de stille getuige van heftige woorden en oproerkreten, wanneer de gilden er hunne belangen behartigden op vergaderingen of wanneer verschillen moesten worden bijgelegd.

Is het wonder dat een Beverwijck in zijne beschrijving zegt:

„Er zijn weinig plaatsen in de kerken van Nederlandt, waerin zoo veel aanmerkelijcs is gepasseerd.”

Het preekgestoelte, waarvan men vroeger zei dat het uit één stuk marmer was gehouwen, bestaat uit 2 stukken, kunstig aan elkander gevoegd. Het werd gemaakt door den beroemden Asmus Frauen, naar een teekening van Jan Havenaer en bevat aan alle zijden prachtig uitgevoerde bas-reliefs, die voorstellingen weergeven uit het leven van Jezus. Tien marmeren trappen met halfrondlopende koperen trapleuningen geven toegang tot den preekstoel, waarboven is aangebracht een hemel of galmbord geheel uit mahoniehout vervaardigd. Deze hemel is alléén bevestigd aan een der zuilen, waartegen de preekstoel rust en staan wij verbaasd hoe zulk een gevaarte zóó kan worden bevestigd, nog meer neemt onze verbazing toe als we weten, dat die mahoniehouten hemel zóó kunstig is samengesteld, dat de verschillende deelen onmogelijk te onderscheiden zijn. Dit is dan ook de reden waarom vroegere schrijvers meenden dat die hemel eveneens uit één stuk was vervaardigd. De beeldhouwer Gerrit van de Waal oogstte met dit kunststuk dan ook een welverdienden roem.

Het orgel van deze kerk werd in 1671 vervaardigd en prijkt met de wapens der toen regeerende kerkmeesters. Het is gebouwd in den z.g.n. Baroque-stijl en verving het oude orgel, dat destijds aan de Oostelijke zijde van het O.L. Vrouwekoor stond. Engelen met bazuinen verhoogden het fraaie nog meer.

In het rond treft men vele kapellen aan, die ingericht zijn tot grafsteden van vroegere voornamen geslachten. Zoo zijn er van Pompe van Meerdervoort, Muys van Holy, Bleyenburgh, Beelaerts, J. C. Schotel een prachtig monument.

Bijna alle zerken waarover men loopt zijn voorzien van opschriften, die ons verkonden wie daar begraven liggen en getuigenis geven van den tijd, toen de gilden nog bloeiden.

Zeldzaam prachtig is het gouden avondmaalstel, dat door Philippe Diodati werd geschonken.

Ter wille der duidelijkheid hebben wij gemeend het best te doen eerst een zeer beknopte beschrijving te geven van het inwendige dezer kerk om de aandacht te vestigen op elk der bezienswaardigheden. Op al deze dingen komen wij uitvoeriger terug en zullen nu de kerk zelf beschrijven.

De kerk is een Gothische Kruiskerk en werd in het laatst der elfde eeuw op last van graaf Dirk V gebouwd onder leiding en toezicht van den bouwmeester Pieter de Groot.

DE GROOTE KERK TE DORDRECHT, EERTIJDEN DE ONZE-LIEVE-VROUWEKERK.

Photo Aug. F. W. Vogt.

De toren, een groot en zwaar gebouw, is geheel opgetrokken uit gehouwen steen en op verscheidene plaatsen voorzien van zware hoeksteen. Zij bestond reeds vóór 1168, daar volgens de beschrijvingen in dit jaar de groote klok er in werd gehangen. Een trap van 316 steenen treden voert naar het plat, vanwaar men een prachtig uitzicht heeft over een groot deel der Zuid-Hollandsche eilanden. Zelfs is bij helder weer de Utrechtsche dom te zien.

Volgens het oorspronkelijk plan had deze toren veel hooger moeten zijn, maar doordien men bij het bouwen gewaar werd, dat de fundeeringen het zware gewicht niet zouden kunnen torsen, heeft men den bouw gestaakt. Een klein gedeelte der spits, ongeveer 7½ Meter lang, werd in 1626 afgebroken en om nu het stompe plat toch het aanzien te geven als te zijn afgewerkt trok men aan de vier hoeken van het plat hoektorentjes op, die ten gerieve van de inwoners alsook van de voorbijvarende schippers van een uurwerk werden voorzien.

Omstreeks het midden der 16de eeuw bezat de toren twee klokken, die respectievelijk in 1168 en 1170 werden opgehangen. Beide droegen een omschrift. Dat van de grootste luidde aldus: „Is qui vides, cur non fidis et voce dulci traheris! Spe si fixa tu confidis, prospere liberaberis Maria subsidio. Johannes Jeelstmans et Henricus Waghenens fecerunt me. Jo. Ka. & Lambert.” wat vertaald aldus luidt: „Gij, die ziet, waarom gelooft gij niet, en wordt door een zoete stem getrokken? Indien gij met een vaste hope vertrouwt, zoo zult gij voorspoedig verlost worden door de hulp van Maria. Jan Jeelstmans en Hendrik Waghenens hebben mij gemaakt. Johannes, Katherina en Lambert.”

Deze klok werd in 1680 vervangen door een andere, die het eenvoudige omschrift droeg: Soli Deo Gloria.

De tweede kleinere klok droeg tot omschrift: „Ut vox sonat in deserto, Christo tubas in aperto, voce clara laetabunda, parate vias Domini; Johannes ergo vocaberis”, d.w.z.: Gelijk de stem roept in de woestijn, zoo luidt gij vroolijk in de lucht voor den Gezalfde, met een heldere en blijmoedige stem; bereidt den weg des Heeren; daarom zult gij Johannes genoemd worden.

Op het vroegere klooster der Augustijner-monniken, nu de Augustijnenkerk, staat een eenvoudig nederig klokje, dat den naam Joris draagt en vroeger in een sierlijk spits torentje geplaatst was boven het grootste trommelgat in het kruis der kerk. Dit was een mette- of preekklok en ook deze droeg evenals de andere een omschrift: Cum tiniam ab alto, agite Christicolae, jam rumpite moras ad templum proparate Dei. Georgius vocor. Per me Georgium Wagenens, Anno Domini MCCCCCXIX, m.a.w.: „Wanneer ik uit de hoogte geluid geef, welaan, maakt u dan op, gij dienaars van den Gezalfde, en ijlt naar Gods huis. Ik word Joris genaamd. Door mij Joris Waghenens in 't jaar onzes Heeren 1519.”

Alvorens nu de stichting en de vele merkwaardige gebeurtenissen na te gaan, willen wij eerst in het bijzonder terugkomen op de talrijke bezienswaardigheden, die den bezoeker het oog boeien niet alleen, maar hem bewondering afdwingen voor het vele schoons, dat vroeger werd gewrocht.

Ten eerste de preekstoel. De tegenwoordige dagteekent van het jaar 1756 en verving een houten, die door den maker der koorbanken, Jan Terwen, gesneden was. De kosten werden bestreden uit een aanzienlijk legaat door Herman Vught aan de kerk vermaakt.

Hier te voren beschreven wij reeds den stoel en kunnen dus volstaan met de vermelding van de voorstellingen die ons oog boeien. Boven aan den rand waar de vier zijden aan de uitspringende hoeken zijn afgesneden, zien wij op elk der vlakken achtereenvolgens de volgende voorstellingen: Het Geloof met een bijbel, de Hoop met een Anker, de Liefde met een vlammeend hart en de Standvastigheid met een zuil. Drie der vier buitenvlakken van den stoel, (de stoel rust tegen een zuil) stellen episoden voor uit het leven van Jezus. Op het zijvlak aan den kant van het orgel, welk zijvlak de deur is, ziet men gebeeldhouwd Jezus de bergpredikatie houdend, op de voorzijde Jezus gedoopt wordend in de Jordaan door Johannes den Dooper met den H. Geest in de gedaante eener duif, en op de derde zijde Jezus leerarende den Tempel.

Zooals wij reeds te voren zeiden wordt de stoel gekroond door een mahoniehouten hemel met prachtig lofwerk voorzien.

Onder de 23 kapellen, die er eertijds waren en waarvan er vele zijn uitgebroken, is de Meerdervoortskapel eene der schoonste. Door haar prachtig hek met corinthische zuilen trekt zij spoedig onze aandacht. Zij werd na 1648 gebouwd op de plaats waar vroeger „den voorhof en portaal der Sacristie” was.

Op de groote fries leest men:

Ons Leeven Is gelijk een riviere, Welke nae De Zee Des Doots heene strijkt. 2 Sam c. 14. v. 14.

Boven de deur:

Hij acht hier 't Leeven minst, die 't meerdere bekoort.

Als 't minst is afgeleyt dan spruit een Meerdervoort.

S. v. H.

Ter zijde der deur rechts:

O mensch stae stil, die tans in weelde leeft,

Of die bedroeft in kommer quynt en beeft,

De doodt genaekt, zij staet u haest t'ontmoeten,

Of gij dan 't lijf of haet, of streelt of viert,

Het dient ten spijs van 't greetig ongediert;

Uw graf leyt reede, en mooglijk voor uw voeten.

En links:

Maar weyl dit vleesch, dat u altans bedekt,

Eens, met de ziel, zal worden opgewekt,

Ter Zaeligheijt, of tot de Helse pijn,

Zoo zie wel toe, dat gij de vlekken hoedt,

En 't zuiver wascht in 't Lams onschuldig bloedt,

Zoo zult gij met een bruilofts-kleed verschijnen.

De deur die toegang geeft tot de kapel is versierd met een koperen monogram.

Nog dient onder de kapellen genoemd te worden de Munterskapel, die in 1207 door Graaf Willem I gesticht om er dagelijks een mis te doen lezen voor de rust van graaf Dirk VII, de St. Lode- wijks- of 's Gravenkapel heette. Haar naam Munterskapel dateert van 1493, toen de kapel in andere handen overging. In 1675 fraai gerestaureerd draagt zij op de fries de volgende waarschuwing:

Hebt gij 't op Munt gemunt,

Uitmuntender dan Goudt.

Deel d'armen van uw munt

En vvaecht vveer hondert-voudt. S. v. H.

Voorheen had deze kapel twee marmeren altaren en was 't rond versierd met prachtige fresco-schilderingen. De deur, die aan de binnenzijde de afbeelding draagt van het heilige graf te Jeruzalem behoorde vroeger aan de Jeruzalems kapel, die thans verdwenen is.

Onder de nog bestaande kapellen, die een minder, de ander meer eenvoudig of versierd, maar altijd schoon genoeg om te bezien, noemen wij nog:

de St. Steven-kapel in 1421 gesticht. Zij bezat een fraai doopvont, behoorde aan het verversgilde, later aan de familie van de Linden en nog later (1817) aan de familie van Balen, wier wapen is uitgehouwen op een zerk:

de St. Anna-kapel gesticht in 1451. Afgesloten met een ijzeren hek op marmeren voet, was zij vroeger het eigendom der bonnierswerkers-gilde. Later werd zij het eigendom der familie van Slingelandt. In het hek vindt men nog het wapenschild der Slingelandts met het devies: Candide et Cordate d.w.z. Eerlijk en kloek;

de St. Jacobs-kapel gesticht in 1487. Omdat er in die kapel welkelijks missen werden gelezen voor de Hollandsche graven en gravinnen, heette het altaar 's Graven-altaar. Overgegaan in handen van de familie Ruijsch draagt zij in het dubbele hek het geslachtswapen dier familie. Daarna behoorde de kapel aan Jhr. J. C. Jantson van Erffrenten van Capelle;

de Muilwijcks-kapel gesticht omstreeks 1430 toen Jan van Muilwijck er begraven werd. Zij bezat een marmeren altaar en een tabernakelstuk. Nog staat in de deur een monogram N. V. M. Zij is vaak van eigenaar verwisseld;

de St. Apolonia-kapel gesticht in het begin der 15de eeuw. Zij bezit een Corinthisch hek. Gesticht door Adriana van der Coulster, ging zij na 1664 achtereenvolgens in handen van verschillende familiën over. De kapel bevat een afbeelding der H. Apolonia;

de Pompe- of Beelaerts-kapel, die gesticht werd in de 17de eeuw. Zij draagt het wapen der Pompe's en prijkt met het opschrift: Mutabent fata non periment, m.a.w. het lot zal veranderen, maar wordt niet vernietigd. De familie Beelaerts werd na 1744 eigenaar dier kapel;

de St. Catherina-kapel, die omstreeks 1350 gesticht werd, en zoo genoemd naar de heilige Catherina;

de St. Barbara-kapel in de 15de eeuw gesticht door Reymont van Brakel. Ook deze kapel behoorde achtereenvolgens aan verscheidene familiën;

de St. Olofs-kapel, gesticht vóór 1325. Boven het hek staat nog het wapen der familie van der Mijlen, die de eerste eigenares was.

De overige kapellen, die óf zijn weggebroken tot het maken van nieuwe ingangen voor de kerk, óf om andere redenen zijn leeg gemaakt, behooren:

de St. Aubertus-kapel (1408) behorende aan het bakkersgilde;

de St. Nicolaas-kapel (1308) behorende aan het Kramersgilde;

de St. Ponciaans-kapel (omstreeks 1370) behorende aan het wantsnijders-gilde;

de St. Pieter en Paulus-kapel (1404) die na den ontzettenden brand in 1457 geheel werd herbouwd;

de St. Jans kapel (1478) die aan weerszijden een groot lang houten bord draagt met bijbelteksten in de oude vertaling;

de St. Pancras-kapel (?) gesticht door Aelbrecht van Egmond;

de St. Joris-kapel (1354), behorende aan de schutterij van St. Joris;

de Jeruzalems-kapel (14de eeuw); behorende aan de Jeruzalemsheeren;

de St. Elizabeths-kapel (1431) ook wel de Beveren-kapel genoemd naar de stichteres Sueta van Beveren. Deze kapel was indertijd afgesloten met een prachtig eikenhouten hek en bezat prachtige altaarkleeden en tapijten. De verrijzenis des Heeren en de Aanbidding van het Beest door de Koningen der Aarde waren twee prachtige snijwerken van Jan Terwen;

de kapel van den H. Naem Jhesu (1485). Op den buitenkant der deuren waren afgebeeld biddende personen, aan den binnenkant de geboorte van den Heiland en de Aanbidding door de Wijzen uit het Oosten;

de H. Kruis-kapel (1350). Deze bezat twee altaren en was beroemd door een wonderdoend kruisbeeld;

de St. Andries-kapel (omstr. 1350). Deze was het eigendom der Vischkoopers en had een prachtig schilderwerk, Petrus' vischvangst voorstellende.

Vóór 1572 bevatte het koor, dat den naam van het Hooge Koor draagt, en dat met zijne niet genoeg te roemen koorgestoelte onze bewondering wekt voor den beroemden Dordtschen beeldhouwer Jan Terwen Aartz., die deze banken vervaardigde, drie altaren,

vandalisme zijn vernield, voorzien van gebeeldhouwde voorstellingen uit de gewijde geschiedenis, alsook van spotvoorstellingen. In: David en Goliath, Samson en Dalila zien wij een bewijs van het eerste, in: De eene gek kruit den ander, Griet den duivel bindend, zien wij voorbeelden van de tweede soort.

Zijn de koorbanken zelf afgeschoten door rijk met arabesken, figuren, bloemen, enz. voorzien slanke pilasters, de eergestoelten zijn gescheiden door armleuninggen, die in sierlijk gebogen vorm

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE TRAP VAN DE PREEKSTOEL IN DE GROOTE KERK TE DORDRECHT.

het Hoogaltaar, dat geheel van wit marmer was, het St. Maarten-altaar en het altaar der H. Boodschap. De eikenhouten koorbanken staan in twee rijen achter elkander, de achterste rij hooger dan de eerste, twee rijen aan de z.g.n. Epistelzijde en twee aan de Evangelie-zijde. Behalve de gewone banken, waar de paneelen onbewerkt zijn, alleen met eenig lofwerk versierd, en waar de koorzangers hunne plaatsen hadden, bevat het koorgestoelte zestig zitplaatsen. Bovenaan staan de eigenlijke kanunniken banken, terwijl de veertien eergestoelten aan beide zijden van het koor van de zangersbanken zijn gescheiden door een toegang naar de hoogere zetels. De opslaande zittingen zijn, voor zoover zij niet door

alle prijken met gebeeldhouwde koppen. Ook op de zijvlakken der banken ziet men voorstellingen ontleend aan de Heilige Schrift. Aan den kant van het voormalige hoofdaltaar ziet men boven het eene beschot drie knaapjes die een medaillon heffen met een Ecce Homo, aan het andere beschot eveneens drie knaapjes met een Mater Dolorosa. Beide voorstellingen zijn zeer beschadigd, de laatste zelfs zóó, dat de drie knapen geheel ontbreken. Onder de Ecce Homo een voorstelling van Abraham's offerande, onder de Mater Dolorosa de Slang in de Woestijn.

(Wordt vervolgd).

IN VOLLE VAART „STAD-TOE“.

PER MOTORBOOT.

TELKENS weer viel 't je op, hoe geleidelijk 't gaat, zoo'n reis met een motorboot, en hoe gerieflijk het aan boord is, dat je je er al heel spoedig thuis gevoelt. Dat merkte je zoo telkens weer, bij 't kijken naar het huiselijk-bedrijvig gedoe van Mary — onze eenige jonge dame aan boord — en bij al die details van ons dagelijksch leven en bezig-zijn op de „Line“.

Die naam voor 't slanke vaartuig had Mary ons aan de hand gedaan. Bob, de sportsman aan boord, had 't „ding“ Fietje willen doopen, dat was een naam waar zoo'n vlugge klank in zat, een naam naar zijn meening ook heel geschikt voor renpaarden. Doch Mary oordeelde die naam alléén passend voor die kleine race-bootjes. Jan, de practicus van het gezelschap, die altijd spoedig de logische conclusies vond, had haar gelijk gegeven. Onze motorboot, die liep ook wel vlug, maar hoofdzaak voor ons, toeristen, was toch haar geleidelijken en rustigen gang, daarbij paste volkomen de naam van „Line“. En ik, de derde „man in the boat“, was 't met hem eens geweest, „Line“ scheen mij juist de verklanking van het karakter van onze boot.

't Was een sierlijk toeristen-vaartuigje, niet te groot, maar toch ook weer niet zoo klein, dat een eenigszins langdurig verblijf er op inconveniënten met zich mede bracht. Een ruime kajuit stond over bijna de geheele lengte; voor en achter was een gedeelte vrij gelaten; vóór stond de motor en de stuurinrichting, het achtergedeelte bood een rustig zitje, een zeildoeken tent beschutte tegen de zon en de kajuitwand voor je gaf beschutting tegen den wind.

Bob verkoos meestal de staanplaats aan 't roer, zeemans-achtig stond-ie er dan strak voor zich uit te kijken, het bootje sturend van boei tot boei, steeds zoo veel mogelijk den kortsten weg kiezend. Dat konden Mary en ik wel eens anders wenschen, wij voelden dikwijls meer voor een spelevaart over het kalmpjes stroomende water; haast hadden we niet en 't was wel aardig telkens te gaan, waar een even opkomend verlangentje — als een gril — de boot heen wenschte gestuurd te zien, dicht langs glooiende, begroeide oevers, onder een stad langs, of dan weer naar den overkant van het water om het stadsaspect op te nemen. Jan echter gaf Bob gelijk; hij kwam dan met economische waarheden en beschouwingen voor den dag; wenschte de kortste afstand te volgen, ook uit een financieel oogpunt, alsof wij de grootbedrijfs-stelregel niet uit het oog mochten verliezen: zooveel mogelijk productief zijn met zoo weinig mogelijk onkostenverlies.

Mary regeerde in de kajuit, wat niet zeggen wilde, dat zij er den geheelen dag zat. Zij „deed er het huishouden“. Was 't weer zoo ver, dat er mondvoorraad of een of andere verversching of verfrissching voor den dag moest komen, dan dacht ik altijd aan het sprookje: Klop, klop, klop op den wand en het planken beschoot schuift weg, zoodat de begeerde heerlijkheden maar voor 't grijpen zijn. En Jan kwam dan altijd met zijn vergelijking van den man uit het specialiteiten-theater, uit wiens rug je een heel waschstel, met kaarsenhouders en waterreservoir inclus, kon schuiven, die laadjes in zijn beenen had en een stoffer uit zijn arm haalde. Bob vond 't een inrichting als aan boord van een flinke zeilboot, maar toch nog perfect en practischer.

Er was partij getrokken van elke ruimte aan boord, kastjes onder de zitplaatsen langs de kanten, natuurlijk, en laden in den vaststaanden tafel, rekken en rekjes tegen de wanden en in het met een schuifdeur af te sluiten achtergedeelte der kajuit de kookinrichting, onze „keuken“, met provisiekast; bovendien had je dan nog in den bodem der boot de voorraads-kelder, daar werden de fictualiën geborgen en 't „geconserveerd“.

Dat allemaal was Mary's terrein en wij kwamen er feitelijk alleen om te eten en als 't flink regende, maar dáárom gelukkig niet dikwijls.

Meest zaten we buiten. Jan en ik achterin. Bob aan het stuur en als Mary, binnen bezig zijnde, door de groote kajuit-ruiten het mooie Hollandsche landschap zag, kwam ze ook eens bij ons, bleef er eenigen tijd, dikwijls geruimen tijd, kijken en praten.

Zoo ging, net zoo gelijkmatig en rustig als de motorboot, ons leventje voort; de motor, die grommelde en tselukte, scheen 't wel rythmisch op gang te houden. Dat was de begeleidende muziek op onzen heelen tocht. 's Morgens bij het aanzetten van de motor, door het rondraaien van een handle, net als bij een automobiel, begon het dreunend grommelend geluid, eerst een paar hortende stooten, maar dan kwam weldra de machine op gang en ze bleef regelmatig loopen. Was de boot eenmaal in beweging, dan hield het schokkend gedreun op en ging over in een trilling, die zich door het geheele vaartuig voortplante, maar waar je al spoedig aan gewend was. Dat slaan van de motor had voor ons de zelfde intimi-

teit als het tik-tak van een hangklok.

Drie dagen zaten we al op onze „houseboat“, och, en je merkte niet, dat het al zoo lang was. Drie dagen, van 's ochtends acht uur tot 's middags een uur of vier. Aanvankelijk had 't zich laten aanzien — toen het plan de campagne in-een werd gezet — dat zoo'n dag varen eenigszins „langweilig“ zou worden. Maar dat bleek volstrekt niet het geval te zijn. Toch deed je niet veel aan boord; rustig zitten rondkijken, eens heen en weer gaan en .. praten. Mary — ze werd al spoedig de „motorgirl“ genoemd — was ten minste nog bezig in het huishoudentje en dan stuurde Bob wel eens; Jan en ik deden het minste. Wel waren er boeken mede genomen, maar die werden bijna niet gebruikt.

Je bracht den tijd maar door in prettig niets doen of beuzelen. En er wás ook afwisseling genoeg, om ons heen, gedurende elken tocht. Het Hollandsche landschap . . . we zagen het zoo geleidelijk voorbij gaan, al die dagen: een stad, of dorpje hier en daar en dan de Hollandsche landen weer met hun kleine schakeeringen, de afwisseling van weiden en meer beboschte gedeelten met een enkele eenigszins geaccidenteerde streek. Er over stond een steeds wisselende hemel, wat wel het meeste bijdroeg tot de afwisseling in het landschap. . . .

Drie dagen waren we zoo al voortgegaan. Eerst van Amsterdam over Utrecht naar Vianen. De Vecht af, langs de landhuizen, die in herinnering brachten het buitenleven van onze voorouders en Jacob van Lennep's roman „Ferdinand Huick“ . . . dan nog van Utrecht langs de Vaartsche Rijn naar Vianen. Toen begon, den tweeden dag, van Vianen af, onze eigenlijke excursie, wij zouden vrijwel de zelfde route volgen als de motorbooten, die deel hadden genomen aan den betrouwbaarheids-wedstrijd van de Nederlandsche Motorbootclub.

Vianen kenden we na een kleine wandeling. Vermeldenswaard de Lekpoort, met de kasteelachtige toren, en de Voorstraat, waarin nog eenige oude gebouwen en geveltjes onze aandacht trokken. Als scheepsjournaal-houder van den tocht vermeld ik dat hier 's Nachts vonden we onderkomen in een hôtél. En den tweeden dag vertrokken we uit de Vianensche Lek-haven, op weg naar Arnhem, de Lek af. Links lag de provincie Utrecht en rechts Gelderland, de rijke en vruchtbare Betuwe.

't Vroege ochtend-zonnetje had 't landschap overstreken met een bleek-gouden schijn en daardoor kwam er teekening in, ook al was er feitelijk weinig variatie. Want in systematische opeenvolging kregen we te zien kribben en dammen, dwars uitgelegd in de rivier, groenende dijken, geboomte, een steenfabriek, een gierpont, daarna weer een steenfabriek, weer een gierpont . . . Dan de spoorwegbrug bij Kuilenburg en vervolgens kwamen wij bij Wijk bij Duurstede op den Rijn, verder volgden nog Rhenen, de spoorbrug bij Kesteren en toen waren we Utrecht uit, kregen we aan beide kanten Gelderland te zien. De omgeving werd ook karakteristieker. Een hooge oever, glooiend en dicht-begroeid, landelijke huizen en villa's tusschen het geboomte en boven op den heuvelrug. Toen er grauwe wolken voor de zon schoven en het landschap donkerder werd, dacht je onwillekeurig even aan een Duitsche Rijnsoever, er kwam iets zwaarmoedigs in de omgeving. . . . tot de zon er weer was, die opnieuw ging tooveren met levendige tintjes en kleuren. En herhaaldelijk school de zon weg achter de regenwolken, zoodat we telkens weer die wisselwerking kregen, gedurende heel den tocht door het Geldersche landschap. Even nog genoteerd het passeeren van Oosterbeek, de spoorbrug, de Westerbouwing; om half vier waren we reeds in Arnhem. Maar ik heb alleen over de motorboottocht te schrijven, dus maak ik geen melding van de wandeling en het verblijf in Gelre's hoofdstad.

Weer bijtijds werd den volgenden morgen de komvormige Arnhemsche haven verlaten. De schipbrug door, dan de Arnhemsche

Rijnkade langs, dan tusschen dijken door, bij de splitsing van Rijn en IJssel den scherpen hoek om en we komen op den kronkelenden en slingerenden IJssel. Afwisseling genoeg nu. Eerst weer links en rechts het Geldersche panorama: heuvels, hellingen, glooiingen, valleien, schilderachtige doorkijkjes overal groen en gelende korenvelden, ook al golvend gelegd over het land, villa's, buitenhuizen, zwaar geboomte je had maar, zoo geleidelijk voortgaande in de motorboot, rustig uit te kijken. Grootte emoties deed het aspect van de omgeving je niet ondergaan, maar telkens weer waren het andere details in de buiten-natuur, die haar bekoring hadden. Zoo'n stil genoegelijk genieten.

Van de opvarenden aan boord van de „Line” vertel ik u nu weinig meer, en niet alléén omdat mijn hoofddoel een beschrijving van de tocht is. 't Was zoo rustigjes aan boord, voortgaande door het Hollandsche landschap:

Anders en speelt het windetje niet
Op elzetakken en leuterig riet
Als: lustigjes, lustigjes. Lustigjes gaat
Het watertje, daar 't tegen 't walleetje slaat.

Na Deventer was de omgeving eenvormiger geworden: wel kwam er bij het bochten-volgend voort-varen over den IJssel, soms, als plotseling en bij verrassing, een spitsig kerktoertje boven het groen uit, dat dan weer verdween als we een bocht verder de rivier op kwamen, maar voor 't overige voeren we langs wuivend riet en lage weidelanden. En dan nog hier en daar een steenfabriek, laag, stoffig, rood bedakt, met brokkelige schoorsteenfabriek, tot aan den waterkant. Eindelijk de spoorbrug voor Zwolle, het Katerveer; en 't was nog geen half vijf toen de „Line” in Zwolle lag.

Den vierden dag zou Sneek het einddoel van den tocht zijn, tevens het eindpunt van de reis.

Eerst van Zwolle naar Zwartsluis en verder binnen door naar Sneek.

Zal ik weer gaan schrijven van het Hollandsche landschap? Wij allen, aan boord van de „Line”, wij schenen niet uitgekeken, in geleefd als wij waren met de altijd zich zelf gelijk blijvende Hollandsche natuur: zich zelf gelijk blijvend, ook al is er afwisseling. En volstrekt niet eentonig Toen, dien vierden dag, toen we bijna niets anders te zien kregen dan een omgeving, die zoo echt Hollandsch is, laag en vlak, waterrijk; uitgestrekte weidenvelden en vaarten en kanalen en meeren toen hebben we telkens gedacht aan het gedicht van Hugo Salus, door Mary op een vorigen tocht reeds uit de „Simplicissimus” geknipt en in onze kajuit aan den wand gehangen:

Bis an den runden Himmelsrand ringsum
Grün-grünes Land; kaum kann's der Blick umwandern!
Und tausend Rinder stehn und kauen stumm
Und würdevoll und gönnen's auch den andern.
Und Windmühlflügel drehn sich drüben hin
Ganz ohne Hast und ohne Lärm und Keuchen.
Als hätten sie nichts Anderes im Sinn,
Als rings den Küh'n die Fliegen zu verscheuchen.
Doch durch das Grün zum Rand des Himmelsblaus
Ziehn schnurgerad die schimmernde Kanäle —
Mein Herz, mein Herz, wie wardst du fremd zu Haus,
Wie bist du hier so still geworden, Seele!
So still bist du, dem Frieden so verwandt,

Wie dort das Schiff, das weit die Segel breitet,
Und das im Grün hier, mitten durch das Land
Und zwischen Wiesen in die Weite gleitet

Daar was — vonden we — misschien wel iets satyrieks in, of eenige ironie, zeker óók wat Duitsche overgevoeligheid, maar overigens was toch wel goed doorvoeld en er in weer gegeven het karakter van het Hollandsche landschap en den invloed er van.

Zoo was 't vooral dien vierden dag; behalve op de Friesche meeren, die groote waterplassen, die wild-bewogen kunnen zijn als een zee. Wijd-uit liggen ze, donker getint onder den grauwiggen hemel en rondom, waarheen je keek, aan den horizon een vage silhouet van boomen-rijen en bosschages, met een torentje hier en ginder en molengewiek elders weer.

Na dezen tocht door schaarsch bevolkte streken — slechts een enkel gehuchtje, waarvan de naam, ons in dialect door menschen aan den oever desgevraagd toegeroepen, nauwelijks te verstaan was, waren we gepasseerd — gingen we door een kanaalachtige vaart en over kronkelende watertjes Sneek tegemoet.

't Werd al spoedig levendiger om ons heen; vrachtschepen motorden we voorbij en ten laatste waren we op de Sneeksche haven-watertjes, grachtjes, nauw, modderig en ondiep

De excursie was ten einde. En later terugdenkend aan de impressies gedurende dezen tocht door Hollandsche streken opgedaan; ze weer — éven slechts en vagelijk — ondergaand, kwamen in herinnering de regels:

„Wie bist du hier so still geworden, Seele!
So still bist du, dem Frieden so verwandt”

Zoo hadden wij 't ook gevoeld gedurende onzen vaartocht door het Hollandsche land, zoo kalm, zoo vredig, zoo rustig, impassioneel en toch niet emotioneel

En 't was gansch niet avontuurlijk geweest, zoodat ik over de „faits et gestes” van de opvarenden der „Line” niets bijzonders meer te vertellen heb.

W. C. VAN MEURS.

VOGELVOEDERING.

DE belangstelling in alles wat met de natuur te doen heeft, neemt bijna dagelijks toe en zoo mag ik ook zeker op eenige belangstelling rekenen, als ik iets ga vertellen over vogelvoeding. Als men van vogels en vogelbescherming gewaagt, zullen er weinigen zijn die daarbij niet denken aan mannen als van Berlepsch, Liebe en anderen; en men meene niet dat het hier slechts geldt een voldoen aan deze of gene „liefhebberij”, zooals het in zeker kinderversje heet:

„Aan 't venster klopt het pik, pik, pik,
„Ach, doe mij open, enz.”

Dat is alles goed en wel en als deze of gene vogelvriend, aan wel voorzienen disch gezeten, 's winters ook nog aan de vogeltjes daarbuiten aandacht schenkt en dan de kruimels of wel een oude verkrumelde broodkorst, op het altaar van barmhartigheid offert, dan is dat een dankbaar werk, waarbij iedereen zich reeds beloond zal achten al is het maar een simpele huismusch, die met het aanbodene haar voordeel doet.

Neen, het is waarlijk geen liefhebberij meer vogelbescherming, als men weet hoe land-, bosch- en tuinbouw blootgesteld zijn aan de duizenden en nog eens duizenden schadelijke insecten, die een oogst kunnen vernietigen, een bosch verwoesten.

Het gaat niet aan hier in den breede het nut der vogels te betogen, maar ik wil slechts nog herinneren hoe nauwkeurige waarnemingen hebben uitgemaakt, dat b.v. één klein meesje dagelijks eenige duizenden rupseneieren voor zijn rekening neemt.

In alle opzichten is het daarom goed de vogels te beschermen; het is in het belang van den mensch, dus eigenbelang en men *schaadt zich zelf* dan ook door het na te laten.

Geef daarom elken jongen, die een nestje uithaalt, een geduchte schrobbeering en plaats in uw tuin veilige wijkplaatsen, zoogenaamde nestkasten, zoodat geen kat er bij kan komen.

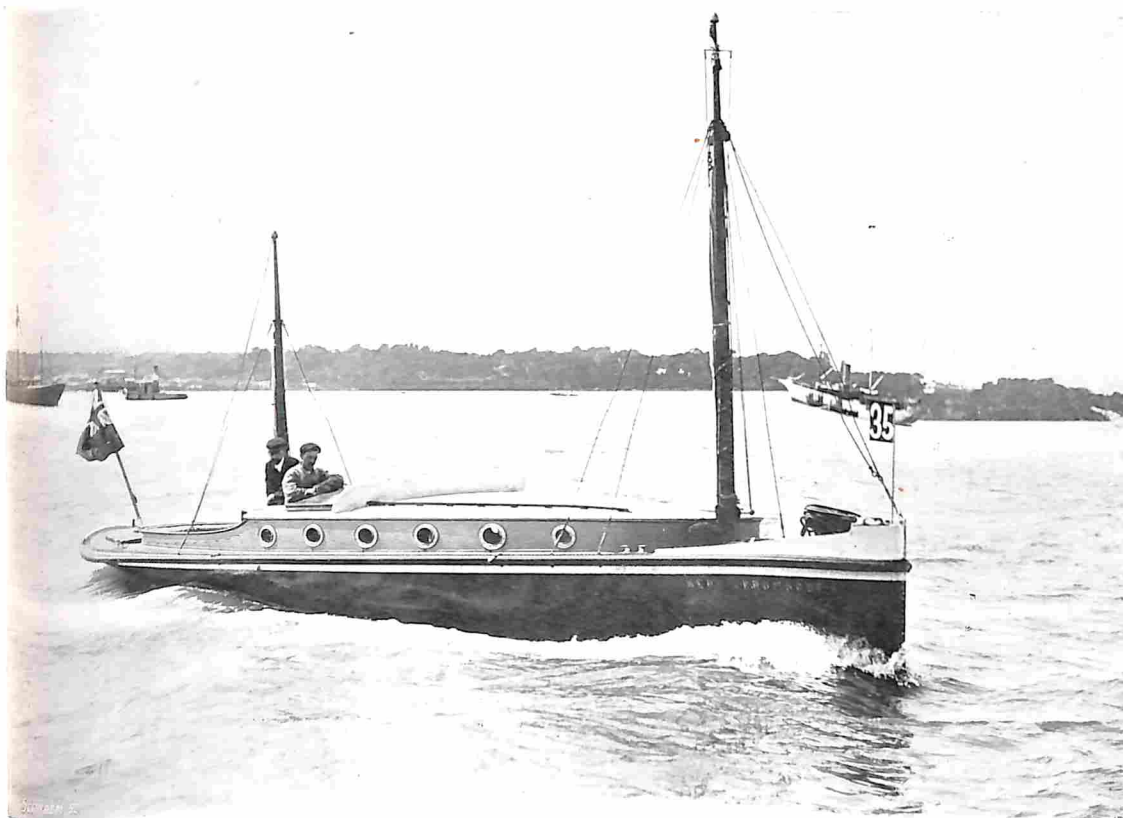
Kortom, volg de goede wenken op, die Freiherr von Berlepsch in zijn geschriften hieromtrent geeft, maar ook, zorg voor de vogels in den winter.

Er bestaat hier te lande een „Vereeniging tot bescherming van vogels”, *) als ge het niet reeds zijt, dan kunt ge daar van lid worden en op deze wijze de zaak bevorderen, maar wat ge ook doet of niet doet, vergeet de vogelvoeding niet.

Dat daaraan nog heel wat vast zit moge blijken uit het navolgende.

Von Berlepsch schrijft hierover:

Het adres van de Secretaresse is, als we ons niet vergissen, te Doorn.

EEN ZEEWAARDIGE MOTORBOOT.

1°. *De bereiding.* Gereven brood, gereven en gekookt of gebraden vleesch, stukjes spek, gereven zonnebloemzaden, pompoenpitten, komkommerpitten, papaver, witte gerst, haver, gedroogde vlierbessen, en, als men de tafel echt fijn wil voorzien, miereneieren, worden goed door elkaar gemengd, het heele mengsel in kokend runder- of schapenvet gestort en daarin nog op een zwak vuur staand, goed door elkander geroerd. Het vloeibare vet moet zoo ruim zijn, dat het als het voedermengsel op den bodem bezonken is nog daarboven staat. Dit mengsel giet men, nog vloeibaar, dus nog heet, met een grooten lepel over dennen of andere naaldbomen, en wel van de bovenste takpunten beginnend, zoodat het mengsel goed tusschen de naalden tot aan den tak kan loopen, en daar zich verharden en vastzetten. Het lepelsgewijze opgieten is noodig, omdat men met den lepel steeds voeder en vet tegelijk kan nemen. Als men met een grooten straal zou gieten, zou eerst het vet wegloopen en het eigenlijke voeder als een pap onderin blijven zitten. Als uit één pot groote en van elkander verwijderd staande boomen begoten worden, moet telkens het mengsel vóór elke nieuwe begieting nog eens verwarmd worden. In de stad of waar men de voeding slechts op kleine schaal toepast, giet men het mengsel het best op goedkope kerstboompjes die men in den tuin vastzet of ingraaft. Ook de kleinste boompjes of een paar enkele takken, aan een kozijn of vensterbank bevestigd, worden door de vogels hoogelijk op prijs gesteld en met graagte aanvaard. Op bloeiende boomen mag de voedermassa niet gegoten worden, omdat het heete vet zulke boomen wel niet doodt, maar ze toch een minder fraai aanzien geeft. Wind, regen en rijm doen aan deze voeder-inrichtingen geen schade en na een zware sneeuwbuï is het voldoende de boompjes of takken eenvoudig wat af te schudden en het voeder weer voor den dag te brengen. Doch ook dit is in het begin slechts zoo lang noodig als de vogels de voederboompjes nog niet goed kennen. Later maken zij het zelf in orde. Als het voedsel gebruikt is, moet natuurlijk een versch mengsel op gelijke wijze worden aangebracht.

2°. *De werking.* Deze wijze van voeding verdient, afgezien van de eenvoudigheid en goedkoopte — Freiherr von Berlepsch is hier nog steeds aan het woord — ook met het oog op de gezondheid boven andere methodes de voorkeur. Het vet bewaart alle voedingsstoffen voor vocht en bederf, en is zelf als voedsel bij de vogels zeer geliefd. Het voeder komt dus tot het laatste kruimeltje den vogels ten goede. De voederboompjes, die men best kan vergelijken met natuurlijke door insekteneieren en larven dicht bedekte boomen, worden door alle vogels, insekten- zoowel als zaadetenden, gaarne gebruikt.

Afgezien van de practische zijde, zijn deze voederboomen of -takken ook voor ornithologische studiën zeer aan te bevelen, daar er geen vogel op verborgen blijft en zoo ook de zeldzaamste gast menigmaal zich te zien geeft.

En nu weet men dus hoe men het de kleine gasten naar wensch kan maken.

Zeer goede diensten bewijzen ook de kleine en grootere voedergelegenheden, zooals die reeds veelvuldig hier en daar worden aangetroffen.

Onze plaat toont een dergelijke voederstandaard van berkenhout, practisch en smaakvol, voor menigeen een geschikt present.

Maar behalve deze grootere voederhuisjes heeft men tegenwoordig aardige kleine voederbakjes of -huisjes van diverse makelij, die geen tuin ontsieren en hun bestemming ook goed vervullen.

En duur zijn die heelemaal niet. Aan de Bilt zagen wij ze reeds van af 65 cent.

Nog eens, wij moeten ditmaal kort zijn, het was slechts een opwekking voor vogelbescherming in het algemeen en voor vogelvoeding in 't bijzonder.

Zorg daarom nu eerst voor de nesten, die moeten nu langzamerhand worden opgehangen of nagezien en daarna voor... het voeder!

G.N.H.O.J.

DE JACHT VAN KAY DE SLANG.

(Vervolg).

HET apenvolk is verbannen uit de gedachten van het andere Wildernisvolk; denk daar om, Mowgli!"

„Dat is zoo,” zei Bagheera, „maar ik dacht, dat Baloo je wel voor hen gewaarschuwd had!”

„Ik? Hoe kan ik op het denkbeeld komen, dat hij met zulk tuig zou spelen als het Apenvolk! Bah!”

Eene nieuwe wolk kwam op hunne hoofden neer en zij liepen weg, Mowgli met zich nemende. Hetgeen Baloo omtrent de apen gezegd had, was volkomen waar. Zij behoorden in de boomen en daar dieren zelden omhoog kijken, was er voor de apen en de andere woudbewoners geene aanleiding, dat zij ooit elkanders wegen zouden kruisen. Maar wanneer zij somwijlen een zieken wolf of een gewonden tijger of beer vonden, plaagden de apen hem en ook gooiden zij alle dieren met stokken of noten, in de hoop, dat zij naar hen zouden kijken. En zij schreeuwden dan en zongen liedjes zonder zin en noodigden de dieren uit naar boven te komen in de boomen om met hen te vechten, of zij legden onderling gevechten aan zonder reden en lieten de doodapen overal liggen, voor het oog van de andere beesten. Zij waren altijd bezig een Aanvoerder te kiezen en eigen wetten en gewoonten te nemen, maar zij kwamen nooit zoo ver, omdat hun geheugen niet zoo ver strekte als van den eenen dag tot den anderen, maar zij verbeeldden zich veel, namelijk, dat wat zij dachten de andere dieren van hen overnamen en daarmee waren zij uitermate tevreden. Geen enkele van de beesten kon bij hen komen, maar geen enkele wilde ook notitie van hen nemen en daarom juist waren zij zoo blij toen Mowgli bij hen kwam spelen en toen zij hoorden hoe boos Baloo was. Op het oogenblik dachten zij aan niets anders: (de Bandar-log denkt

eigenlijk nooit aan iets), maar één van hen zei, (wat hij een prachtig idee noemde en hij vertelde het aan al de anderen), dat Mowgli een nuttig lid van hun troep zou zijn, omdat hij takken in elkaar kon vlechten als beschutting tegen den wind, als zij hem dus vingen, zouden zij het van hem leeren.

Natuurlijk had Mowgli, als houthakkerskind, een zekere handigheid geërfd en maakte dikwijls kleine hutten van afgevallen bladeren, zonder er bij te denken hoe hij er toe gekomen was, en het Apenvolk, van uit de boomen toekijkende, beschouwde dit werk met de meeste bewondering. „Deze keer,” zeiden zij, „zouden zij nu toch heusch een Aanvoerder krijgen en het verstandigste, bekwaamste volk worden uit de Wildernis, zóó knap, dat ieder het oog op hen zou vestigen en benijden!”

Daarom volgden zij Baloo en Bagheera en Mowgli door de Wildernis, totdat het tijd was voor het middagdutje en Mowgli, die zich erg schaamde, sloep in tusschen den Panter en den Beer, met het vaste besluit zich nooit meer met het Apenvolk in te laten. Het eerste wat hij zich verder herinnerde was, dat hij handen voelde om zijn beenen en armen, kleine sterke handen, en gekras van takken langs zijn gezicht en toen zag hij beneden door de zwiepende takken heen, Baloo, die het woud wakker maakte met luide kreten en Bagheera bezig de boomen in te klimmen.

De Bandar-log uitte overwinningskreten en snelde omhoog naar de bovenste takken, waar Bagheera niet kon komen, roepende: „Hij heeft naar ons gekeken! Bagheera heeft naar ons gekeken! Allemaal bewonderen zij ons om onze knapheid en sluwheid!” Toen gingen zij op de vlucht, en de vlucht van apen door het boomenland is iets dat niemand beschrijven kan. Zij hebben hunne bepaalde wegen en kruiswegen over heuvelen, alle gelegen vijftig of zestig voet boven den grond en hierover reizen zij zelfs bij nacht als het noodig is. Twee van de sterkste apen namen Mowgli onder de armen en klommen met hem door de boomstammen, twintig voet in één sprong. Waren zij alleen geweest, dan zouden zij tweemaal zoo gauw vooruit komen, maar het gewicht van den jongen belemmerde hen. Angstig en duizelig als hij was, kon Mowgli geen behagen vinden in zulk een wilde vlucht, het zien van den grond af en toe in de diepte maakte hem bang en het vreeselijke heen en weer zwaaien aan het einde van een schommelenden tak boven de ledige ruimte maakte hem doodsbenaauwd. Zijne geleiders zetten hem neder op een boom, totdat hij de hooge, dunne takken voelde kraken en buigen onder zijn gewicht en sprongen dan weer hoestende en schreeuwende door de lucht om een lageren tak van een naastbijzijnden boom te grijpen. Soms kon hij mijlen en mijlen ver over de groene bosschen heen kijken evenals een man, die in den top van een mast zit en dan weer sloegen de takken en bladeren tegen zijn gezicht en waren zijne geleiders bijna op den grond met hem.

Zoo springende en hangende, en schreeuwende en gillende, zwierde de geheele Troep langs de boomwegen met Mowgli, hun gevangene. Eerst was hij bang, dat ze hem zouden laten vallen, daarna werd hij boos, maar begreep wel dat tegenstrubbelen niet hielp, en toen begon hij te denken. Het eerste wat hij te doen had, was zich in verbinding te stellen met Bagheera en Baloo, want hij begreep dat op den weg, dien de Apen namen, zijne vrienden ver achter zouden blijven. Naar beneden kijken was

nutteloos, want hij kon niet door de takken heen zien; dus keek hij omhoog en daar ontdekte hij, ver boven zich in de blauwe lucht, Chil, de Wouw, draaiende en balanceerende en uitkijkende naar wat er beneden in de bosschen voor hem te vinden was. Chil zag, dat de apen iets droegen, en liet zich een kleine honderd el naar beneden vallen om te zien of het iets naar zijne gading was. Hoe groot was zijn verwondering, toen hij Mowgli zag, die naar een boomtop meegesleept werd en van hem de Meesterwoorden van het Woud te hooren: „Wij zijn van één bloed, jij en ik!” De takkensluiers sloten zich weder over den jongen, maar Chil wiegelde naar den naastbijzjnden boom, juist bijtijds om het kleine bruine gezichtje nog éénmaal te voorschijn te zien komen. „Let op mijn spoor!” riep Mowgli. „Zeg het aan Baloo van den Seoneestam en aan Bagheera van de Raadsrots!”

„Uit wiens naam moet ik de boodschap brengen?” Chil had Mowgli nooit gezien, hoewel hij natuurlijk wel van hem gehoord had.

„Van Mowgli, de Kikvorsch; Menschenkind noemen ze mij. Let op mijn spoor!”

De laatste woorden werden afgebroken, daar hij weder door de lucht werd meegesleurd, maar Chil knikte en steeg omhoog, tot dat hij niet grooter scheen dan een klein stofje.

En daar bleef hij stilstaan, met de teleskoop-oogen gericht op de zwaaiende boomen, waardoor Mowgli's troep zich een weg maakte.

„Zij gaan nooit ver,” zei hij minachtend. „Zij worden altijd weer door andere dingen afgeleid, die Bandar-log. Deze keer, als ik eenig doorzicht heb, zijn zij bezig een dommen streek uit te halen, want Baloo is geen kind en Bagheera kan, naar ik gehoord heb, meer doen dan geiten dood maken!” Zoo bleef hij in de lucht staan, rustende op zijne vleugels, de pooten onder zich bij elkander getrokken en wachtte.

In dien tijd waren Baloo en Bagheera woedend van verdriet en ergernis. Bagheera klom zooals hij nog nooit gedaan had en de takken braken af onder zijn gewicht en hij gleed uit en viel, de pooten vol met schors.

„Waarom waarschuwde je hem niet,” verweet hij Baloo, die op een plompen draf de apen was nagelopen in de hoop ze in te halen. „Wat voor nut heeft dat slaan en kastijden nu gehad, als je hem niet eens gewaarschuwd hebt.”

„Voort, voort, misschien kunnen we ze inhalen,” hijgde Baloo. „Met deze snelheid? Een gewonde koe haal je zoo nog niet in, Leeraar van de Wet! — Mensch-kind-kastijder! — als je nog eene mijl zoo voortgaat zou je gebarsten zijn! Blijf stilstaan en laat ons overleggen en een plan maken. Nalooopen helpt hier niet. Zij zouden hem misschien laten vallen, als wij hen te dicht op de hielen zitten!”

„Arrula! Whoo! Misschien hebben ze dat reeds gedaan, moegeworden van het meesjouwen. Wie kan de Bandar-log vertrouwen? Gooi doode vleermuizen op mijn kop! Geef me zwarte beenderen te eten! Rol mij in de nesten der wilde bijen, opdat ze mij doodsteken! Begraaf mij onder een hyena!! Want ik ben de ongelukkigste van alle beeren! Arrulala! Wahoo! O Mowgli, Mowgli, waarom waarschuwde ik je niet voor het apenvolk, in plaats van je op je hoofd te slaan! Nu heb ik misschien de lessen uit zijn hoofd geslagen, en zal hij alleen en verlaten zijn in de Wildernis zonder de Meesterwoorden!”

Baloo sloeg met de pooten tegen zijne ooren en rolde heen en weer, kermende en weeklagende.

„Maar hij zeide ze immers nog nauwkeurig op,” zei Bagheera ongeduldig. „Baloo, je bent je memorie en je zelfvertrouwen kwijt. Wat zouden de andere dieren wel denken als ik, de Zwarte Panter, mij in elkander rolde als een stekelvarken en zoo huilde als jij?”

„Wat kan mij dat schelen? Hij is misschien al dood!”

„Zoolang zij hem niet naar beneden gooien of doodden voor een aardigheidje, ben ik niet bang. Hij is verstandig en goed onderricht, en vóór alles — hij heeft oogen, waarvoor het Wildernisvolk bang is. Maar, en dit is een groot kwaad, hij is in de macht van de Bandar-log en omdat zij in de boomen wonen, zijn zij voor niemand van ons bevreesd, voor niemand!” Bagheera likte zijn voorpoot, in gedachten verdiept.

„Dwaas, die ik was! O dikke, bruine, wortelwroetende dwaas die ik was,” zei Baloo en toen zich plotseling met een krachtige beweging oprichtende, ging hij voort: „Maar weet je wel wat de Wilde Olifanten zeggen? Ieder heeft zijn Meester — en de Bandar-log heeft hem in Kay de Rotsslang! Die kan even goed klimmen als zij. Zij eet jonge apen in den nacht.

Het gefluister van haar naam reeds doet hen beven tot in hunne staarten. Laten we naar Kay gaan!”

(Wordt vervolgd).

Een reusachtige Pijpenbloem.

WIE onder de Lezeressen of Lezers van „Buiten” kan beschikken over een goede warme kas, kunnen wij met warmte aanbevelen er eens de *Reuzen Pijpenbloem*—*Aristolochia grandiflora* in te kweeken. Weinig planten zullen er zijn, waar men zooveel plezier van hebben zal en die zoozeer de bewondering van ieder, die haar ziet, zal opwekken.

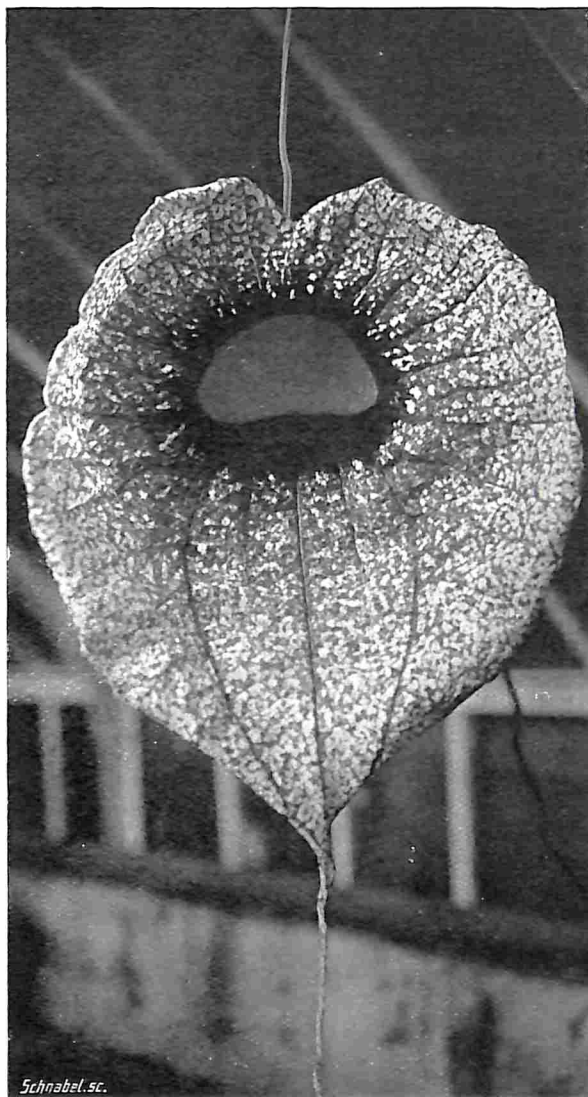
Om haar te verkrijgen, zal men wat moeite moeten doen; het is toch geen plant, die bij den eersten den besten bloemist te bekomen is; het is geen gewone handelsplant, doch bestelt men haar bij een flink kweeker, dan zal die ongetwijfeld wel een exemplaar weten te bezorgen. Waarschijnlijk krijgt men dan een jonge stekplant, en erg oogelijk ziet die er in de meeste gevallen niet uit. Hier moet men zich echter niet door laten afschrikken, eenmaal goed aan den groei, krijgt zij een geheel ander voorkomen. In het voorjaar, ongeveer in Maart, maakt men op het tablet van de warme kas een plaatsje voor haar klaar. Het best doet men, het gruis van cokes of de koolasch, waarmede dit tablet gevuld is, over een oppervlakte van ruim één vierkanten Meter te verwijderen en er goeden voedzamen grond voor in de plaats te brengen. De *Aristolochia* krijgt, zooals wij straks zullen zien, in korten tijd een zeer groote afmeting en verlangt dus heel wat voedsel, waar men met het te gebruiken grondmengsel rekening mede dient te houden. Het best gebruikt men een mengsel van graszodengrond, bakaarde, wat boschgrond en scherp zand, heeft men ouden koemest, dan kan ook dat er aan toegevoegd worden.

Heeft men de vrijgemaakte plaats van het tablet met dit mengsel gevuld, dan wordt de jonge Pijpenplant daar midden in gezet waarna men dadelijk een stok bij haar kan plaatsn, die tot aan het dak van de kas reikt. Wil men haar liever niet uitplanten, dan kan men ze ook in een pot of plantenkuip kweeken, doch deze moet dan minstens 35 à 40 c.M. in doorsnede zijn, daar zij anders te weinig voedsel heeft en niet zal bloeien. Nu staat zo'n groote pot of kuip in een kleinere kas alles behalve mooi, waarom wij 'n uitplanten de voorkeur geven.

Staat de *Aristolochia* eenigen tijd op haar plaats, dan zal men spoedig zien, dat zij gaat doorgroeien en hetzij uit den grond, hetzij uit de oksel van de onderste bladeren een paar stengels maakt. Deze bindt men, zoodra zij lang genoeg zijn, losjes aan den stok, waar zij zich spoedig omheen slingeren, zoodat meer dan deze steun aanvankelijk niet noodig is. Zijn de stengels tot aan het dak van de kas opgeklimmen, dan spant men daar een aantal ijzerdraden, waar zij dan langs geleid worden. Met verbazing zal men nu de ontwikkeling van het in den beginne zwakke plantje volgen. Het stengelje, dat aanvankelijk slechts dun was, wordt hoe langer hoe dikker, totdat het de dikte van een potlood bereikt, het aantal takken neemt gaandeweg toe en de hartvormige bladeren worden hoe langer hoe grooter, totdat zij ten slotte ongeveer 27 c.M. lang en 20 c.M. breed zijn. Daar de stengels oorspronkelijk slingeren, doen zij dit ook langs de ijzerdraden, maar toch zal het noodig blijken, ze nu en dan met een biesje losjes aan te binden. Hierbij moet men vooral zorgen de toppen der stengels niet te beschadigen, deze moeten ongemoeid verder kunnen doorgroeien, want uit de jongere stengeltoppen zullen zich ten slotte de bloemen gaan ontwikkelen en daar is het toch om te doen.

Het spreekt wel van zelf, dat een plant, die zoo snel groeit, heel wat voedsel noodig heeft en dat vooral op het gieten goed moet gelet worden. Was de grond, waar men haar in plantte, behoorlijk vochtig, dan is het niet geraden in den beginne veel te gieten, totdat men ziet, dat zij krachtig begint door te groeien. Is dit laatste het geval, dan kan men meer water geven, en is zij eenmaal in haar volle ontwikkeling, dan moet zij zeer rijkelijk worden begoten.

Staat zij naar haar zin, dan zullen de stengels begin Juli een lengte van verscheidene Meters hebben bereikt en een dichte bladermassa zal zich onder het glas van de kas uitspreiden. Kijkt men goed toe, dan zal men aan het einde der stengels, in de bladoksels, de eerste bloemknoppen zien verschijnen en is dit het geval, dan kan men de plant gerust iedere week een flinke dosis dunne koegier toedienen, heeft zij gedurende den tijd, dat zij

!BLOEM VAN ARISTOLOCHIA GRANDIFLORA.

BLOEMEN VAN *ARISTOLOCHIA GRANDIFLORA*,
van achteren gezien, tevens knoppen in verschillende stadiën
van ontwikkeling.

haar bloemknoppen vormt, gebrek aan voedsel, dan zal zij die allen laten vallen, hetgeen heel wat teleurstelling zal veroorzaken. Ook met spuiten mag men, vooral in dezen tijd, niet zuinig zijn.

Niettegenstaande de beste zorg laat de *Aristolochia grandiflora* gewoonlijk haar eerste bloemknoppen vallen, doch eindelijk ziet men er een, die groter wordt en gaat doorgroeien. Men zal nu getuige kunnen zijn van een ontwikkeling, die ieder met klimmende belangstelling, ja, met verbazing zal volgen. De knop, die aanvankelijk slechts een paar c.M. groot en groen was, zal na verloop van een week een c.M. of 15 lang en waswit geworden zijn, daarbij verkrijgt hij een zeer grilligen vorm en begint een staart te maken, die, in verhouding tot de bloem, bijzonder lang wordt. Iederen dag zal men nu met groter verbazing den groei van den knop gadeslaan en hoe langer hoe meer begint hij den vorm van een vreemd, doch wonderlijk fraai gedrocht aan te nemen. Aan het bloemstengeltje bevindt zich een langwerpig, opgeblazen gedeelte, dat zich plotseling tot een soort buis versmalt die naar boven gericht is en waaraan zich een groot, samengevouwen, sterk gaderd en opgeblazen lichaam bevindt, dat in een lange staart uitloopt. (De vorm van den knop, die zich moeilijk laat beschrijven, is op nevensgaande afbeelding in verschillende stadiën duidelijk te zien). Dag aan dag zal men den knop gadeslaan, 's morgens en 's avonds zal men hem meten en zich telkens afvragen of hij nu nog groter moet worden. Iederen avond denkt men, dat de bloem nu toch de volgende morgen wel geopend zal zijn en spoedt men zich vroegtijdig naar haar heen, dan zal men tot zijne verbazing en gedeeltelijke teleurstelling bemerken, dat de knop weer groter is geworden, doch steeds nog gesloten is. Zoo houdt hij zijn eigenaar een paar weken in spanning; hij heeft nu een lengte bereikt van ruim $\frac{1}{2}$ Meter, de staart alleen is ruim 70 c.M. lang geworden, zijn kleur is prachtig doorschijnend wit, men is overtuigd, dat elken dag de bloem ontloken moet zijn. Eindelijk komt men des morgens in de kas, een min of meer stinkende lucht komt u tegemoet en opziende staat men voor de geopende bloem, voor een waar natuurwonder mag wel gezegd worden. Niettegenstaande de minder aangename lucht blijft men staan kijken en kijken, nauwelijks uiting kunnende geven aan zijn bewondering. Zelfs de meest phlegmatische mensch zal een dergelijke bloem met verbazing aanschouwen en nog nooit hebben wij iemand gezien, die niet met bewondering en eerbied naar haar keek.

Hoe ziet dan die wonderbloem er wel uit, zal deze en gene vragen. Stelt u voor een groote, ovale kom, bijna 60 c.M. lang en ruim 45 c.M. breed, zacht roomwit, fraai met donker purper gaderd en gevlekt. De vlekken worden naar het midden groter en talrijker en gaan ten slotte in een donker purperen rand over, die een pikzwarte opening omgeeft. De zwarte kleur wordt hier veroorzaakt door een ontelbaar aantal zwarte haren, die elkander volkomen bedekken. Naar onderen loopt de kom eenigszins spits toe om over te gaan in een staart, die een lengte van 75 c.M. en meer kan bereiken. De wonderlijke indruk, die deze reusachtige bloem maakt, laat zich moeilijk beschrijven, trouwens de afbeelding toont die duidelijk genoeg. Ook aan de achterzijde is zij zeer fraai, daar zij den vorm van den knop heeft behouden, doch daar roomwit is. Gewoonlijk wordt de indruk nog verhoogd,

doordat zich aan een goed ontwikkelde plant tegelijk met een geopende bloem eenige knoppen in verschillende ontwikkelingsstadiën bevinden.

Eén bezwaar heeft deze bloem, n.l. dat zij een minder aangename lucht verspreidt, die aan rottend vleesch doet denken; toch is bij haar deze onaangename geur niet zoo sterk als bij enkele andere soorten van het geslacht. Hij is echter voor de plant van groot belang, daar hij de vliegen aantrekt, die de bevruchting zullen bewerkstelligen.

Aangetrokken door de donkere kleur en de lucht denken vele insecten waarschijnlijk met een stuk aas te doen te hebben; zij vliegen op de bloem af, kunnen het aas niet vinden en dringen bij het zoeken in de nauwere naar beneden gerichte, waartoe de toegang hen, door de naar binnen gerichte haren zeer wordt vergemakkelijkt. Steeds kunnen zij niet vinden wat zij zoeken, dieper dringen zij in de bloem door en komen ten slotte aan het opgeblazen, naar boven gerichte, onderste gedeelte van de bloem, de z.g.n. ketel. Ook hierin vinden zij niet wat zij zoeken en na zich aan den nectar te goed te hebben gedaan, willen zij de bloem verlaten. Dit gaat echter lang zoo gemakkelijk niet, eerstens wijl de uitgang naar beneden gericht, doch hoofdzaaklijk, omdat die door de naar binnen gerichte haren gesloten is. Zij zijn dus in den ketel gevangen en blijven daarin rondvliegen, raken met haar vleugels en lichaam het stempelzuiltje aan, waardoor zij met stuifmeel overdekt geraken, dat op den stempel overbrengen en zodoende de bloem bevruchten.

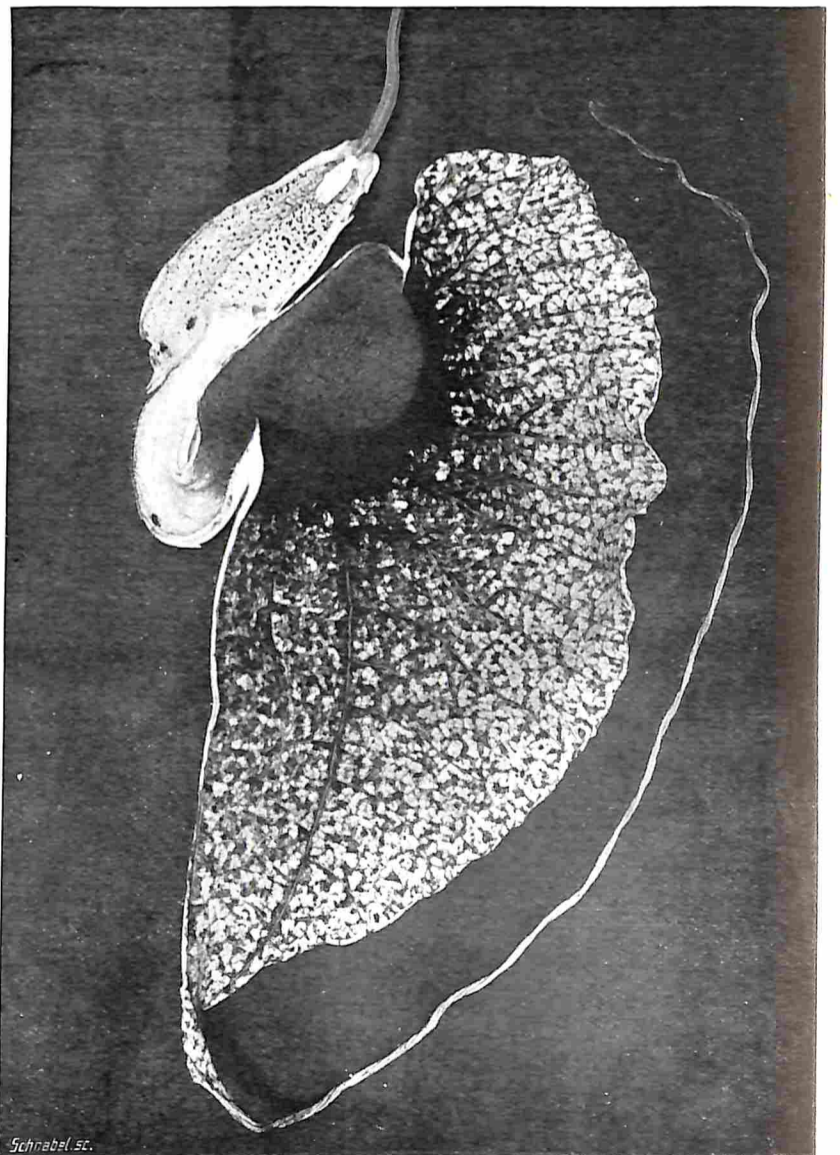
Lang duurt haar gevangenschap echter niet, want reeds tegen den avond begint de prachtige bloem te verwelken, en den volgende morgen hangt zij slap aan haar steeltje, de haren zijn verdord en het wellicht nog met stuifmeel bedekte insect kan de bloem verlaten om in een ander te dringen en zodoende onbewust de kruisbestuiving te bevorderen.

Ook uit een biologisch oogpunt beschouwd, is de *Aristolochia* dus een interessante plant.

Wil men haar enkele jaren achtereen kweken, dan raden wij aan er in Augustus of September stekken van te nemen, die op bodemwarmte gemakkelijk wortelen. De oude plant kan dan in October opgeruimd en het volgend jaar door een jong exemplaar vervangen worden. De kans om ook dat jaar bloemen te hebben, is dan veel grooter.

De *Aristolochia grandiflora*, die ook wel voorkomt onder den naam *Aristolochia gigas Sturtevantii*, behoort in het warmste gedeelte van Brazilië te huis, zoodat zij, om goed te groeien een warme en zeer vochtige kas verlangt. Kan men haar die geven, en zorgt men voor voldoende voedsel en begieting, dan is men zeker, dat zij zal bloeien en men bezit een plant, die ieder met bewondering zal vervullen en waarop men terecht trotsch mag zijn.

E. TH. W.

BLOEM VAN *ARISTOLOCHIA GRANDIFLORA*,
op doorsnede gezien, een paar achtergebleven, doode vliegen zijn zichtbaar.